

Gabriel ANDREESCU*

Un subiect insuficient explorat: încălcarea drepturilor minorităților religioase în România

Recenzie la studiul:

Dorin Dobrinu, „Sub puterea Cezarului. O istorie politică a evanghelicilor din România (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – 1989)” (în Dorin Dobrinu, Dănuț Mănăstireanu (coord.), *Omul evanghelic. O explorare a comunităților protestante românești*, Editura Polirom, Iași, ISBN (print): 978-973-46-3685-3, ISBN (ISBN (ePub): 978-973-46-4856-6, 797 de pagini)

Studiul lui Dorin Dobrinu, „Sub puterea Cezarului. O istorie politică a evanghelicilor din România” (carte în carte, de la p. 37 la p. 244) deschide seria lucrărilor din impresionantul volum pe care-l coordonează împreună cu Dănuț Mănăstireanu, *Omul evanghelic. O explorare a comunităților protestante românești*. Volumul explorează subiectul comunităților evanghelice din România, „rareori investigat după criteriile științifice”, cu o bibliografie academică „stânjenitor de săracă” care va fi substanțial mai bine înțeles prin noua apariție editorială. Pentru anvergura provocărilor, ar fi de notat că cercetarea se află în proiect încă din anul 2005.

Prezintă structura volumului publicat la Polirom, deși nu face obiectul recenziei mele, pentru a puncta relevanța acesteia pentru istoria comunităților religioase din teritoriile cu majoritate românească. Prima din cele patru părți ale volumului, intitulată „*Ecclesia semper reformanda*”, cuprinde textul lui Dorin Dobrinu amintit deja, cel al lui Dănuț Mănăstireanu, „Identitatea evanghelicilor români: rădăcini, actualitate. perspective” (include clarificări terminologice și taxonomice și explorează trei dintre principalele izvoare ale tradiției eclesiale evanghelice: reforma radicală, pietismul și fundamentalismul) și al lui Dănuț-Vasile Jemna, „Criza de identitate a omului evanghelic român” (care analizează principalele elemente ale crizei actuale de identitate a comunității evanghelice din România).

Următoarele cinci studii au fost puse sub titlul „Oamenii Cărții”. În „Biblia în viața evanghelicilor români: o perspectivă teologică și culturală”, Octavian D. Baban se ocupă de receptarea Cărții Sfinte de comunitatea evanghelicilor din spațiul de limbă românească. Lucrarea lui Emanuel Conțac: „O perspectivă istorică asupra traducerilor Bibliei circulate în spațiul evanghelic românesc” propune o exegeză a traducerii Bibliei în limba română începând cu activitatea desfășurată de Societatea Biblică Britanică în Principate. În următorul studiu, „O incursiune în hermeneutica evanghelică”, Radu Gheorghită a analizat elementele definitorii ale doctrinei despre Sfânta Scriptură în formulările și practicile din ortodoxie, romano-catolicism și protestantismul evanghelic. Eugen Matei s-a ocupat de „Teologia evanghelicilor români: rădăcini și perspective”,

---

* Prof. univ. Universitatea de Vest, Timișoara
E-mail: editor.csi@gmail.com
Manuscris primit la 25 martie 2019

iar Corneliu Constantineanu a adăugat tema practică a „Semnificației sociale a reconcilierii în context românesc - rolul bisericilor în arena publică”.

A treia parte a volumului, cu titlul „*Zoon politikon*”, cuprinde lucrări semnate de Sorin Gog și Claudiu Herțeliu: „Sociodemografia confesiunilor evanghelice din România - O analiză a valorilor și practicilor religioase”, Nicolae Geantă, „Dinamica teritorială a bisericilor evanghelice din România”, József Kovács, „Evanghelicii din cadrul minorității maghiare din România”, Mihai Curelaru, „Convertirea religioasă în comunitățile evanghelice - o abordare psihologică” și Daniel Barbu, „Invizibilitatea politică a omului evanghelic”.

Sub titlul „Provocarea culturii” au fost reunite studiile lui Augustin Ioan, „Arhitectura ca instrument al Reformei - arhitectura evanghelică din România contemporană”, Mircea Păduraru, „Dominantele imaginarului literar evanghelic”, Marin Marian-Bălașa, Vilmos Kis-Juhász, Iulian Teodorescu, „Bazele închinării evanghelice – cazul evanghelicilor din România”.

Studiul lui Dorin Dobrinu, „Sub puterea Cezarului. O istorie politică a evanghelicilor din România” constă într-o amplă investigație a trecutului comunităților evanghelice (baptiști, creștinii după Evanghelie, penticostalii și creștinii după Scriptură) pe teritoriile preponderent de limbă română (deci Transilvania, Regat și Basarabia) din a doua parte a secolului al XIX-lea pînă în anul 1989. Sursele autorului au fost documente de arhivă, în cea mai mare parte inedite, presă, memorii și literatură secundă. Interesul acestui studiu pentru cititorii *Noii Reviste de Drepturile Omului* este motivat de (cel puțin) bogata investigație a încălcărilor drepturilor religioase ale minorităților evanghelice. Este singurul aspect pe care îl voi urmări.

De altfel, istoria evanghelicilor pe teritoriile preponderent de limbă română se întretaie cu istoria persecutării lor. Excepție face Transilvania, perioada în care a făcut parte din Ungaria – anterior anului 1918. Tradiției de toleranță religioasă a provinciei, simbolizată de Edictul de la Turda din 1568, i s-a adăugat Legea 43 din 22 noiembrie 1895, care reglementa viața religioasă din Ungaria. Actul normativ prevedea că fiecare putea avea și propaga orice credință și religie, și nimeni nu putea fi împiedicat să-și exercite crezul religios. Nu apare de aceea paradoxal ca după cedările teritoriale din 30 august 1940 și pînă în 1944, când în Nordul Transilvaniei a fost instalată Administrația ungară, evanghelicii (cu excepția penticostalilor) să se fi bucurat de o libertate care contrasta cu regimul de represiune a lor din România regimului Antonescu.

În perioada interbelică, violențele împotriva evanghelicilor au reprezentat unul din „scheletele din dulapul” istoriei românești recente (formularea lui Dorin Dobrinu, p. 113). Acțiunile represive au venit și din partea statului, și din societate. Bisericile minoritare erau obligate să transmită Ministerului Cultelor tabele cu membrii lor, solicitările de construcție a lăcașelor întâmpinau obstrucții, poliția avea o practică sistematică a șicanării persoanelor venite la întrunirile religioase. A devenit aproape un tipar conlucrarea jandarmilor și preoților ortodocși împotriva „sectanților”, pe care îi rețineau, după care urma arestarea victimelor, deseori supunerea la rele tratamente și trimiterea în judecată¹. Dobrinu dedică un număr de pagini violențelor „din partea Bisericii

1 Deseori, persoanele trimise în judecată erau achitate, ca urmare a unor decizii judecătorești surprinzător de moderne prin spirit și argumentare. Situația indică distanța care separa corpul magistraților și mentalitatea la nivel popular; mai general, distanța dintre elite și majoritatea populației (vezi în acest sens *Gabriel Andreescu*, „Câteva noțiuni din Raportul final al Comisiei Wiesel”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 2, 2014, pp. 31-40).

Ortodoxe” și din partea „unei părți a populației”.

Sintetizând, între cele două războaie mondiale, „evangheliștii au fost supuși unor persecuții care au îmbrăcat forme multiple, de la cele acoperite sub o haină legală până la cele pentru care nici măcar nu se încerca o justificare. De fapt, întregul context a fost unul de teroare împotriva unor comunități cu posibilități reduse de apărare” (p. 116).

Comunitățile evanghelice au fost desființate la 9 septembrie 1940, când legionarii au fost aduși la guvernare, iar Radu Budișteanu a devenit ministru al Cultelor. În urma memoriilor, protestelor etc., al doilea ministru al Cultelor, Traian Brăileanu, a anulat (la un interval de zece zile) ordinele represive. În ciuda revenirii asupra deciziei de scoatere a „sectanților” în afara legii, a urmat o perioadă de sistematică represiune. La 30 decembrie 1942, mareșalul Ion Antonescu a semnat Decretul-lege privind interzicerea asociațiilor religioase care a dat reprimării cele mai radicale forme. Bunurile comunităților evanghelice au fost trecute în patrimoniul statului. Biserica Ortodoxă a cerut luarea de măsuri împotriva credincioșilor care nu se întorc la „religia strămoșească”. Clerul ortodox a făcut propuneri de deportare a „sectanților” în Transnistria, iar acestea s-au regăsit în Ordinul Direcției Generale a Poliției nr. 7058/1942. Un document din luna mai 1942 emis de DGP face referire la o rezoluție semnată de Ion Antonescu, de trimitere a sectanților neautorizați, „imediat”, în taberele de muncă de pe Bug (p. 138)².

Sursele orale valorificate de Dorin Dobrinu vorbesc despre o „represiune cumplită” a evanghelicilor din Basarabia în perioada 1940-1941, când teritoriul a fost ocupat de sovietici (uciși, trimiși în Extremul Orient sovietic). Documentarea pe acest subiect este însă limitată din cauza obsesiei autorităților românești - Poliția, Jandermeria – de a-i prezenta pe „sectanți” drept instrumente ale statului sovietic.

După 23 august 1944 și până la sfârșitul anului 1946, comunitatea baptistă, pentecostală și biserica Dumnezeu Apostolică au căpătat statut de cult. Libertatea religioasă a fost enunțată în Constituțiile din 1948, 1952 și 1965. A fost una din multele drepturi declarate formal și încălcate sistematic în viața de zi cu zi. Șefii aleși ai cultelor trebuiau să fie recunoscuți prin decret prezidențial, în urma recomandării Ministerului Cultelor. Acest mecanism a pus conducerea organizațiilor religioase din România sub controlul regimului.

Studiul lui Dorin Dobrinu oferă o analiză amplă a vieții comunităților evanghelice în comunism, cea publică ori clandestină, a relațiilor cu „frații” din Occident, în special din Statele Unite, a problematicii emigrării, acestea în conexiune cu aspectele teologice, patrimoniale și organizatorice. Pentru problematica drepturilor omului interesează în special capitolele dedicate supravegherii de către Departamentul Cultelor, abuzurilor administrației comuniste, investigațiilor Securității, represiunii din perioada stalinistă, când dintre evanghelicici au fost închiși, trimiși în „Gulagul românesc”, uciși. Pe marginea supravegherii și represiunii din ultimele două decenii ale comunismului, istoricul face o analiză nuanțată a problematicii colaborării unor evanghelicici cu Securitatea și a ceea ce numește „greaua moștenire a trecutului”, tratarea „colaboraționismelor” (acestea variate în conținut și context), după ce informațiile ascunse din arhive au ieșit la lumină, începând cu anul 1990 și mai ales, după înființarea Consiliului Național pentru Studierea Arhivei Securității, în anul 2000.

Studiul lui Dorin Dobrinu este referențial pentru problematica comunităților evanghelice din teritoriile de limbă majoritar românească și esențial pentru istoria încălcării libertății lor religioase. Pentru concluziile de final ale cercetării lui Dobrinu, dau cuvântul autorului:

2 Un volum de proporții privind acțiunile represive împotriva cultelor protestante, după anul 1940, este cel editat de Viorel Achim, *Politica regimului Antonescu față de cultele protestante. Documente*, Polirom, Iași, 2013.

Într-o măsură considerabilă, istoria evanghelicilor din România este una a marginalizării și a persecuțiilor. A fi evanghelic în România a însemnat de-a lungul secolului XX, de regulă, discriminarea în numele apartenenței confesionale. Persecuția deschisă a fost mai degrabă regula în perioada interbelică, cunoscând chiar un vârf în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Atitudinea societății față de evanghelici, mai ales a claselor superioare, dar și a lumii rurale, a fost una marcată de suspiciune în perioada interbelică: că erau „străini de neam”, că erau „în slujba străinilor”, că erau comuniști. Cauzele erau diverse, de ordin administrativ, al modului în care se construise și în care încă evolua naționalismul românesc, cu o din ce în ce mai accentuată dimensiune religioasă începând din anii 1920.

Aparent paradoxal, după 1948 evanghelicii aveau să fie acuzați că sunt agenți ai imperialismului anglo-american etc. Perioada comunistă a cunoscut metode insidioase de control. Bisericile evanghelice aveau dreptul de a funcționa, erau recunoscute, dar în fapt erau atent controlate, împiedicate să se manifeste cu adevărat liber, erau discreditate de autorități și de entitățile care, la rândul lor, erau controlate de partidul-stat. Cu toate vitregiile de care au avut parte în special în secolul XX, comunitățile evanghelice din România au crescut constant. În anumite perioade chiar spectaculos, atingând mai ales mediile populare. Asumându-și marginalitatea, evanghelicii nu au fost însă ignorați nici de autorități, nici de confesiunile mai vechi, nici de societate în ansamblul său (p. 228).